

Власенко О., Васильчук К. Чехи на Волині: історія та сучасність: збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. –178 с. (С.136-141)

ТВОРЧІСТЬ ВАСИЛЯ ЗЕМЛЯКА В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ВОЛИНИ

Василь Земляк увійшов в історію української літератури ХХ ст. як митець унікальний, автор поетично – філософських творів, сповнених любов'ю до рідної землі, історії свого краю. Народився письменник 23 квітня 1923 року в селі Конюшівці (тепер Липовецького району) на Вінниччині в чеській селянській родині. Його справжнє ім'я і прізвище Вацлав Вацек. По батьковій лінії рід його походить з Чехії, звідки в 1874 році в Україну переселився прадід майбутнього письменника Йосиф Вацек. Мати Катерина Олександрівна Гарлінська походила з польсько – шляхетської родини, яка теж мала чеське коріння. Згодом письменник згадував своє дитинство: «... виріс і жив серед чехів, знаю їхню мову, звичаї, культуру... Я люблю Україну, вважаю себе споконвічним українцем, але ніколи не забуваю про чехів, і коли приїжджаю в рідне село, то почуваюсь майже правдивим чехом» [5]. За плечима письменника були юнацькі враження довоєнної дійсності (його вабило небо, і він, сільський хлопець із Вінниччини, став курсантом авіаучилища в Харкові), жорстоко скорочена війною молодість, тяжкий ратний досвід (вів партизанську боротьбу на території Житомирської та Вінницької областей), звідав увесь драматизм боротьби з окупантами в тилу. Всі свої переживання він виклав у своїх творах [2, с. 6].

Ім'я Василя Земляка як митця непересічного таланту привернуло увагу громадськості після появи друком двох його повістей – «Рідна сторона» та «Кам'яний брід». Ці твори не могли бути непоміченими, свіжим і задушевеним був голос їхнього автора. Присвячені темі українського повоєнного села, в них розповідав про цікаві життєві

колізії, вражали колоритним народним стилем, розширювали географію образного освоєння дійсності, тяжіли до філософських узагальнень. Водночас творчість В.Земляка була помітною даниною часові з типовими рисами так званої колгоспної теми. І на повість «Рідна сторона», яку сам автор назвав «Поліською повістю», і саме на неї захоплено відгукнувся Михайло Стельмах, відзначивши, що з цього твору «повіяло зеленим пахучим шумом Полісся і свіжістю молодого таланту». Отже, в українську літературу прийшов письменник зі своїм поетичним поглядом на світ, зі знаннями життя, а людей, про яких пише.

Усе життя для Василя Земляка проблема «людина і хліб» буде темою його постійних роздумів і творчого пошуку. Письменник з повним правом міг стверджувати: «Я добре знаю поліські колгоспи перших повоєнних років і писав про них. Я бачив, як важко давався там хліб». Саме повість «Рідна сторона» й з'явилася як наслідок роздумів митця про важкий хліб Полісся, виросла з глибокої переконаності в багатстві цієї щедрої землі, з віри, що людина й хліб стануть врівень, «шануючи одне одного, перебуваючи в честі, славі і добрім союзі». Майже в кожного героя «Рідної сторони» є свій живий прототип і твору композиція нагадує своєрідний ланцюг з характерів людей різного віку, соціального стану, рівня мислення, з їхніми життєвими турботами і проблемами [2, с. 9].

У інших своїх творах, а саме «Підполковник Шиманський», «Ніч без милосердя», «Гнівний Стратіон», «Дочка Стратіона», в оповіданнях «Родина Сосніних», «Гіпократ» Василь Земляк поставив складні філософсько – етичні проблеми, зокрема, морального вибору, честі, обов'язку, самопожертви, які поставали перед людьми у неймовірно важких обставинах війни, у героїчній боротьбі з ворогом та. Письменник розкриває антигуманну, людиноненависницьку суть фашизму, який намагався зруйнувати людські душі, відкидаючи ті

морально – етичні принципи, що стверджувались віками. Зображаючи фатальний збіг обставин, трагічну ситуацію, письменник стверджує необхідність пошуків діяльного виходу з неї навіть ціною тяжких, часом непосильних, душевних мук. Ці твори були написані в місті Житомирі в де тривалий час мешкав письменник.

У своєрідній романтичній формі витворена епопея історії українського народу роман «Лебедина зграя», що є лебединою піснею творчості Василя Земляка. За свій останній роман «Зелені млини», був удостоєний Державної премії ім. Т. Г. Шевченка в 1977 році.

Герої творів Василя Земляка – хлібороби, вчителі, робітники, чехи, євреї, поляки. Скільки їх було, відомих і невідомих героїв, які захищали українську землю, клали на вівтар її незалежності власне життя, несли й несуть відповідальність за її долю, її майбутнє. В цих книгах так химерно переплелись реальне і фантастичне, земне і казкове, радісне і трагічне, що неможливо визначити міру автобіографічного у витвореній письменницькою уявою художній реальності.

Працюючи над цими романами, письменник добре усвідомлював, що, крім середовища, в якому людина живе й формується, дуже багато важить у її житті також духовне середовище народу, його пам'ять, традиції, адже культури без коріння немає, всебічно розвиненою стає та особистість, в якій гармонійно поєднуються такі поняття, як народна мораль, совість, історична пам'ять, багатовіковий естетичний досвід народу, різна мова та історія

Василь Земляк у згаданих творах виявив синівську уважність до етнографічних барвистих звичаїв рідного Побужжя, Волині, Полісся їх святинь, злетів і трагедій, до побутового народного етикету, мови, яка завжди була душею народу, душею його культури. Саме уважність до людини, мовна культура, невимушений гумор, щира лірична інтонація надають Земляковим книгам справжньої краси й чарівності [1, с. 5].

У творчості Василя Земляка проза посідає винятково високе місце. Вона для нього – своєрідний синтез поезії, музики, живопису і фольклору. Кодекс честі письменника Василя Земляка з'ясував ще на початку свого творчого шляху: «Правда – це тільки слухняний інструмент у руках художника». Його мистецьким імперативом було – відкриватися читачеві в своїх творах аж до найпотаємніших глибин своєї душі. Усі герої В.Земляка – добрі й злі, мудрі й наївно простакуваті, ліниві й працьовиті, хоробрі й боягузливі, похмурі й веселі – «заземлені» на народний характер у всій його складності й простоті, визначеності й неоднозначності. Вони у складних катаклізмах історії гинуть і воскресають, перемагають і вічно залишаються в пам'яті нащадків – живуть життям, яке судилось одвічно людині на землі. Письменник прагнув творити так, щоб поєднати минуле з майбутнім, «побачити землю свою в єдності й цілісності великого й малого, у величі загиблих і в буденності живих» [4, с. 10].

Спадщина цього талановитого письменника цікава для нас тим, що з неї можна дізнатися багато цікавих фактів з історії Поліського краю, зокрема Житомирщини в період Вітчизняної війни. У його творах описується буденне життя людей, їх настрої і погляди на тодішню ситуацію в державі. Працюючи у царині літератури він також зробив внесок у дослідження історії рідного краю, адже у його творах викладений багатий етнографічний матеріал про населення Полісся. У повістях письменника, який пішов з життя у розквіті творчих сил, присвячених періодові окупації фашистами української землі він виклав власний погляд на світ, погляд іронічний, з глибоким філософським роздумом. На думку П. Загребельного це – «веселі легенди про трагічні часи нашого життя», в яких тісно переплелись і високий романтизм, і химерний політ фантазії, і теплий гумор [3, с. 17].

Смерть березневого дня 1977 року обірвала життя

видатного прозаїка саме в період його справжнього творчого злету. Численним творчим замірам письменника не судилося здійснитися але в українській літературі середини ХХ ст. та історії загалом творчість Василя Земляка посіла своє, належне їй місце – серед явищ найпомітніших.

У Житомирі у нього залишилось багато друзів та шанувальників його таланту. Адже Василь Земляк разом з Борисом Теном та Михайлом Клименком у далекі 50 – ті роки ХХ ст. стояли біля колиски нинішньої обласної організації Спілки письменників України. Не втрачав В.Земляк зв'язків з житомирянами й після того, як виїхав до Києва і працював на кіностудії ім. О.Довженка. Його друзі видали гарну книжку спогадів під назвою «Заповіт любові» [1, с. 3].

Про роки життя В. Земляка в Житомирі нагадує меморіальна дошка на будинку №16 по вулиці Б. Лятошинського, де колись містилась редакція обласної газети, його ім'я носить міська бібліотека. Славний син чеського та українського народів посів гідне серед видатних людей Волинського краю.

Література

1. Жулинський М. Г. За мудрим словом лебединої зграї / Рад. Житомирщина. – 1983. – С. 2-6.
2. Жулинський М. Г. Я поведу вас у вічність / Земляк В. Твори: у 4 т. – К., 1983. – Т.1 – С. 5-18.
3. Заповіт любові. Оповідання, статті, виступи. – К., 1983.
4. Панченко В. Реальність розмаїття / Дніпро. – 1981. – № 6-7.
5. Земляк В. Твори. – К., 1994.